

AZ ISZLÁM ÉS A HAGYOMÁNYOS BANKRENDSZER ÖSSZEHAJONLÍTÓ ELEMZÉSE

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE ISLAMIC AND CONVENCIONAL BANK'S SYSTEM

BAJKÓ ATTILA aktuárius

Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar

VARGA JÓZSEF egyetemi docens

Budapesti Corvinus Egyetem – Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar

Abstract

This paper attempts to present, analyse and compare the Islamic with the domestic bank's system, hence this study consists of three great parts and five subsections. The first part introduces the relation between the Islam religion and the economy, focuses especially on the Islam religion and the Islamic banking system. This is important because it grounds the take-off to understand this unique and impressive economic structure. The following subsection analyses the operation of Islamic banking and compares the relationship of the saver, the bank (creditor) and the borrower (depor). We investigated this relationship from three different aspects: firstly from the type of the relation, then from the kind of risk which the stakeholders bear and at last, we interpreted the connection to the profit maximizing both banking systems. The first part is followed by an introduction of Islamic accounting framework (AAOIFI), which determines the structure of the financial statements of Islamic banks and we expatiated on the Islamic bank's balance sheet. Finally, we analysed both banking systems on aggregated data on the basis of time series for return on average equity, liquidity ratio and capital adequacy ratio.

1. Bevezetés

E tanulmányban megkíséréljük a két pénzügyi rendszer: a hazai hagyományos monetáris és az iszlám bankrendszer működésének összehasonlítását a bankrendszer mutatóinak elemzésével elvégezni. A tanulmány első része az iszlám vallásnak a gazdasághoz, a vagyonhoz általános viszonyulását elemzi. Ezt követi a megtakarító-bank-hitelfelvevő kapcsolatának elemzése. a dolgozat harmadik részében az iszlám pénzügyi beszámolót, részletesebben az iszlám banki mérleg felépítését tárgyaljuk. Végül bemutatunk a 2000–2011. évi időszakra vonatkozóan néhány alapvető, a bankműködést jellemző mutatót a bankrendszerek eszköz- és forrászerkezetéről, jövedelmezőségéről, és tőkefelelőségéről melyek összehasonlításával a két bankrendszer versenyét elemezzük. Fontosnak tartjuk azon értékek kiemelését, melyek átvétele a Magyarországon működő bankrendszer számára is hasznosnak bizonyulhat. Úgy gondoljuk, hogy a számszerűsíthető mutatók (Basel III.) továbbfejlesztése mellett az iszlám bankrendszer működéséből következően a hagyományos bankrendszer működésébe erkölcsi korlátok is beépüljenek.

2. Az iszlám gazdasághoz fűződő viszonya

Jelen értekezés egy korábbi 2011-es az iszlámot és az iszlám banki termékeket bemutató tanulmány (Bajkó Attila–Nagy Dániel–Palkó Sándor László–Varga József–Vigyikán Gergely 2011) logikai folytatása kíván lenni, ennek megfelelően az iszlám banküzemben és iszlám jogban használatos kifejezések és fogalmak tisztázása nem célja e dolgozatnak. A mostani értekezés közelebb szeretné hozni az olvasóhoz, az iszlám banküzem működését és felépítését, összehasonlítva egy hagyományosan keresztény-zsidó hagyományokon alapuló konvencionális banki környezetbe helyezett, ámde iszlám jogi és banki elveken működő bankkal. Ennek keretében a dolgozat két logikai részre bontható. Az első részben az iszlám banki mérleg struktúrájától jutunk el, az iszlám banki termékek árazásához használatos módszertanhoz összevetve a konvencionális bankrendszerrel – kitérve az iszlámbanki kockázatkezelésre –, majd a második részben egy hagyományos iszlám bank és egy nyugati országban tevékenykedő iszlám vallásjogi és gazdasági alapokat követő bank összevetése, esetleges különbségeinek bemutatása a cél.

Az iszlám bankrendszer megértésének kulcsa az iszlám gazdasághoz fűződő általános viszonyának elemzése. E viszony – legalább – kettős természetű. Egyrészt a vallási szövegek hangsúlyozzák Isten mindenhatóságát – gazdasági téren is. Így például az iszlám szerint „a világon minden Istené, aki kiosztja tulajdonát szolgálai között, és rájuk bízta azt, vagyis minden vagyon Allahé”. Ebből kifolyólag akik kamatot szednek, azok „háborúban állnak Istennel és Mohameddel” (Balázs 2008).

Míg egyrésztől minden Allahé, addig a másrésztől az iszlám az ember gazdasági önállóságát hangsúlyozza. „Az ember életének fenntartására munkával keresi meg a szükséges anyagi alapot, és nem csak kötelesség, hanem egy nagyszerű erény is ugyanakkor. Egy munkaképes személy bünt követ el, ha valaki mástól függ anyagilag, ez egy szociális megbélyegzés és hálátlanság az emberiség iránt.” (Balázs 2008).

Az iszlám vallású személynek tehát gazdaságilag önfenntartónak kell lennie. A tisztességes munkával megkeresett vagyont védik a törvények, mindenkinek meg kell kapnia azt, ami munkája alapján neki jár. Aki ugyanakkor nem képes az önfenntartásra, az aktívaktól zakát-ot, a szegények számára fizetendő adót várhat el (a zaka eredetileg alamizsnát jelent).

Az iszlám jogelvek alapján a pénz egyszerűen egy eszköz, amivel a dolgok értékét mérjük, de önmagában állva nincs értéke. Az iszlám bankrendszerben ezért a pénz előállítását pénzből – ilyen például a kamatjövőáírás – tiltottnak minősül. Emiatt az iszlám bankok nem foglalkozhatnak a hagyományos hitelezési ügylettípusokkal. A vallási előírások ez alapján – tehát a pénz pénzből előállításának tilalma alapján – tiltják a kamatszédést, amelyet a kamatösszeg nagyságától függetlenül –, az iszlám vallási törvénykezése uzsorának minősít. A saria szerint csak a „halál” vagyis tisztességes üzlet elfogadható.

Érdekes összehasonlítás adódik Máté evangéliumában Jézusnak a talentumokról szóló példabeszédével. „El kellett volna tehát helyezned az én pénzem a pénzváltóknál; és én, megjövé, nyereséggel kaptam volna meg a magamét.” (Máté Evangéliuma 25. fejezet, 27. vers). Noha ez a példabeszéd nem az anyagi haszonszerzésről szól, elgondolkodtató, hogy Jézus a pénzváltókról és azok nyereségéről beszél, olyan tevékenységre és emberekre hivatkozik, amely és akik a Korán szerint elfogadhatatlan munkát végeznek, pénzből pénzt csinálnak.

„Az iszlám nem arról szól, hogy pénzt takarítsunk meg, hanem, hogy helyesen cselekedjünk. Senki nem mondja azt, hogy az iszlám vallást könnyű követni, de hiszünk benne, hogy muzulmánok lenni jutalmakkal jár. A halál ételek drágábbak a normál ételeknél, de senki sem töpreng azon, hogy megvegye-e őket vagy sem. Miért töprengenek hát az iszlám bankok esetében” – fogalmazott Arshad Majid (2).

„A muszlim bankrendszer szépsége az, hogy nem ígér többet, mint amivel valóban rendelkezik. Ezeket a bankokat nem védi az állam, így a gazdaság lassulása esetén szenvednek, de az ügyfelek nem veszítik el mindenkiket.” (Majed al-Refaie, a bahreini székhelyű Unicorn Investment Bank vezetője) (4).

Az iszlám bankok pénzkezelésben betöltött szerepük és közvetlenebb bank-ügyfél kapcsolatuk miatt ügyfeleik szemében közelebb állnak a partneri szerephez, mint a konvencionális bankok. A válság alatt megtartott stabilitásuk pedig csak tovább növelheti ügyfeleik bizalmát. További fontos szempont, hogy egy arab ember számára egy konvencionális bank vallási okokból nem jelenthet valós alternatívát (eltekintve az egyre terjedő saria kompatibilis ajánlataiktól), míg a más vallású emberek számára az iszlám bank egy új lehetőséget jelent. Ezen bankok megítélését tovább javítja az alapelvek között lefektetett vallásos adófizetési kötelezettségük.

Az iszlám bankrendszer a pénz működtette mechanizmusok közül többet nem használ. Egy iszlám bank nem vehet részt a bankközi piacon és a tőzsdén sem. Nem működteti a pénz kamathatalmi funkcióját. Az iszlám felfogás szerint a pénz nem kamatoztathatja önmagát, pénz pénzt nem szülhet, hanem csak valamilyen termelő tevékenységhez vezetve szaporodhat. Ezek alapján minden tranzakció mögött valódi, termelő vagy szolgáltatást létrehozó teljesítménynek kell állnia.

A Vatikán hivatalos lapjában, az Osservatore Romano-ban megjelent cikk (Az iszlám pénzügyi rendszerének gondolatai és javaslatai a nyugati válságra) elismerően szólt a muszlim világ bankjairól, amelyek elvetik a pénz által történő pénzcsinálás módszerét. A cikk szerint „az iszlám pénzügyi rendszer hozzájárulhat a nyugati világ új szabályainak kialakításához.” XVI. Benedeket tavaly szeptemberben, a globális pénzügyi válság kirobbanásakor figyelmeztetett: „Újra kellene olvasni a Koránt. Ha a mi bankárjaink, akik annyira pénzéhesek, hogy csak a minél nagyobb haszon lebeg a szemük előtt, csupán egy kicsit ismerték volna a saria szabályait, nem tartanánk itt.” (5).

3. Az iszlám bankrendszer működésének összehasonlítása a megtakarító és a bank és a hitelfelvevő viszonya alapján

A pénzügyi, a megtakarító és a hitelfelvevő viszonyát három aspektusból vizsgálom a hagyományos, illetve az iszlám bankrendszer összehasonlítása során (Varga 2011). Az első szempont a kapcsolat típusa, a második aspektus három szereplő által vállalt kockázat, a harmadik szempont a hozam maximalizáláshoz fűződő viszony.

A konvencionális bankrendszerben a megtakarító és a hiteles között nincs közvetlen kapcsolat. Az, akinek megtakarítása van, a banknak adja a pénzét és a banktól várja azt vissza. Nem érdekli, hogy a pénzt mibe fektetik, csak a hozam és a kockázat a fontos. A megtakarító partnere a bank, akitől elvárja a garanciát pénzének visszafizetéséhez. A kialakított kamatot is mindenáron meg kell fizetni a betét után. Cserébe a bank szabadon rendelkezhet a pénzzel, nem köteles semmiféle elszámolásra a pénz tulajdonosával szemben. A bank a pénz forrása, aki kölcsönt ad, cserébe viszont ragaszkodik a vállalkozó által ígért kamathoz. Az üzlet sikere

vagy vesztesége számára irreleváns, így a vártnál nagyobb megtérülés esetén több haszon maradhat a vállalkozónál, sikertelenség esetén viszont a veszteség csak őt terheli.

Az iszlám bankrendszerben a megtakarító számára a pénzének felhasználása számára nem közömbös. Egyrészt biztosnak kell lennie, hogy nem szolgál tiltott tevékenységet, másrészt nyeresége vagy vesztesége a pénz felhasználójának sikerétől függ. Éppen ezért ebben a konstrukcióban mindhárom fél kapcsolatban van egymással, a pénzintézet nem képez egy átláthatatlan „falat” a megtakarító és a hitelfelvevő között: a megtakarító és a hitelfelvevő banki közvetítéssel talál egymásra.

Míg a konvencionális bankrendszerben a kockázat olyan része az üzletnek, amelynek a lehetőségekhez képesti minimalizálása a bankrendszer (és a betétbiztosítási rendszer) egyik fő feladata. Ugyanakkor magas profit eléréséhez nagy kockázatvállalásra van szükség. Ha a hozam és a kockázat szinkronban van, nincs felső határ.

A konvencionális bank a hitel felvevőjével szemben is csökkenteni kívánja a kockázatot, mindezt úgy, hogy az elbírálási folyamat is minél kevesebb költséggel járjon. Megfelelő fedezet esetén a hitelfelvevő viszonylagos szabadságot kap a pénz felhasználásában, cserébe mindig pontosan köteles törleszteni az előre kialakított részleteket. Ha egy befektetés a vártnál kevésbé sikeres, az ügyfél a bankhoz fordulva kérheti a törlesztés módosítását. Ráadásul az ilyenkor büntetőkamatot is fizetendő.

Az iszlám bankrendszerben ellenben a kockázat természetes része az üzleti életnek, mely egyaránt vonatkozik az ügyletben részt vevő felekre. A veszteségen a résztvevők osztoznak. A nagy kockázatú ügyletek itt kerülendők, mert magas a spekulációs tartalmuk, melyet az alapelvek tiltanak. Az iszlám bankrendszerben az ügyleteket kötelező egyenként elbírálni, nehogy sértsék a saria törvényeit, illetve a veszteség közös vállalása miatt az ügylet elején a legolcsóbb nemet mondani, mint később egy bedőlt vállalkozásból kiszállni. Emiatt kisebb az esély, hogy olyan kapjon hitelt, aki igazán rossz adós legyen. Ugyanakkor, ha mégis a vártnál kisebb a megtérülés, büntetőkamattal vallási okokból nem követelhető. Ilyenkor a bank ugyan elszámolhat némi pluszköltséget, de a legfőbb érdeke, hogy adósa újra fizetőképessé váljon, és ha ezt a törlesztő részlet ideiglenes csökkentésével lehet elérni, akkor a banknak engednie kell. Valójában az iszlám bankok is nagyobbra szert a kispénzüek, sőt, a szegények bankja.

Az iszlám bank viselkedése ezen a ponton nagymértékben hasonlít a szegények bankjának (Grameen Bank, azaz Bank for the Poor, tehát bank a szegények számára) elvére. A szegények bankjának lehetőség van a hitel törlesztésének átütemezésére, anélkül hogy a kölcsönvevőnek szankcióktól kellene tartania a bank részéről – szemben a hagyományos bankokkal, ahol nemfizetés esetén szankciók kivetése várható. Ilyen esetekben a szegények bankja segít az ügyfeleinek, hogy sikerüljön az elvesztett pénzt minél előbb visszaszerezni.

A hagyományos monetáris bankrendszerben profit maximalizálása az elvárt cél. A bank (legalábbis részben) a hitelfelvevőktől beszedett és a betéteseknek kifizetett kamatkülönbözetből tartja fent magát. Az iszlám bankban a profit termelése szintén központi feladat, azonban partneri viszony figyelhető meg a megtakarító, a bank és az adós között, az igazi (értékrendbeli) profit, ha az üzlet során mindhárom fél eléri célját. Ebben a kockázat-közösség miatt valamennyien érdekeltek is. Tekintettel arra, hogy a spekulatív, a határidős és a nagy kockázatú ügyletek tiltottak, így a termelő szféra finanszírozása kerül előtérbe, mely kisebb kockázat mellett kisebb profitot jelent.

4. Iszlám banki pénzügyi beszámoló

Jelen fejezetben elsőként az iszlám banki számviteli beszámoló szabályrendszerébe illeszkedő vázlatos mérleg struktúráját járjuk körül, illetve pár szó esik az iszlám számviteli keretrendszer az AAOIFI-ről (Accounting, Auditing and Governance Standards), amely tartalmaz három pénzügyi és számviteli kimutatást és 23 pénzügyi és számviteli sztenderdet (Financial Accounting Standards – FAS). Az első számú sztenderd (FAS 1) nyújt iránymutatást az iszlám banki mérleg struktúrájáról, valamint a pénzügyi beszámoló részletességéről. Az említett sztenderd az alábbi néhány pontban foglalható össze (Angelo 2009):

- pontosan elválasztani a befektetéseket a pénzügyi forrásoktól,
- közzétenni a mérleget a pénzügyi időszak végén és külön kimutatni az eredmények között a befektetések ártértékelésből származó eredményt,
- ki kell mutatni a befektetések nagyságát minden befektetési portfólióra, a portfólió eszköz értékeivel együtt mind a kezdeti mind a beszámolási periódus végére,
- fel kell tüntetni a betéteket és a kibocsátott befektetési jegyeket,
- ki kell mutatni a befektetési számlákhoz kapcsolódó banki általános költségeket,
- nyereségek és veszteségek kimutatása a beszámolási periódusra.

A pénzügyi beszámoló az alábbi részekből áll össze: Mérleg (Balance Sheet), Eredménykimutatás (Income Statement), Cash Flow kimutatás (CF Statement), banki tulajdonosi szerkezet változásának bemutatása, korlátozott befektetésekről szóló jelentés, Zakat és Qard használata.

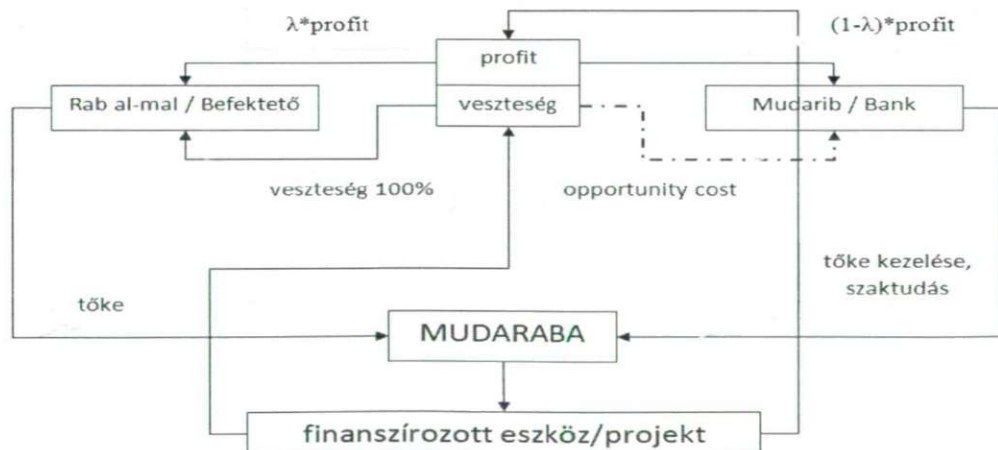
A felsorolásból látszik, hogy az iszlám pénzügyi és számviteli sztenderdek és a különböző, elterjedt sztenderdek hatnak egymásra. Jelen esetben szembeötlő a hasonlóság az IFRS alapú pénzügyi jelentés és az iszlám banki kimutatások között, itt szeretném megjegyezni és előre jelezni, hogy a legtöbb iszlám bank a konszolidált pénzügyi jelentését IFRS alapon is elkészíti, ezáltal válnak fokozottabban összehasonlíthatóvá különböző társaságok. Az iszlám banki mérleg az eddig felsoroltakon túl további hasonlóságot is mutat, amely a likviditási mérleg jellegből fakad. Bankok esetében nem is meglepő, hogy mind az eszközök mind a források csökkenő likviditási sorrendben követik egymást. Az iszlám banki mérleg sematikus szerkezete:

1. táblázat. Iszlám bankok sematikus mérlege
Table. 1. Simplified balance sheet of Islamic bank

Eszközök	Források
Készpénz és rövid lejáratú eszközök: Mudaraba Musharaka	Ügyfelektől gyűjtött vagyon (látraszóló és megtakarítási számla): Al-Wadiah
Befektetési és kereskedhető eszközök: Ijara Istina Murabaha	Musharaka Mudaraba
Kereskedelmi vonatkozású eszközök: Murabaha Bai Salam Bai Muajjal	Eredménytartalék Befektetési kockázatokra képzett tartalék (PER)
Eszközök értékpapírosítása Fix eszközök: Ingatlanok, műszaki berendezések egyéb immateriális javak immateriális kvázi eszközök pl: goodwill	Zakat és adófizetési kötelezettség Saját tőke
Egyéb eszközök	Egyéb kötelezettségek: Salam, Istisna, osztalék

Az iszlám banki mérleg forrás oldalán található PER (Profit Equalisation Reserve) a konvencionális bankrendszer keretei között működő bankok mérlegéből hiányzik. Annál inkább megtalálható tartalék képzés a biztosító intézetek forrásoldalán. További hasonlóság a nyugati biztosítók és az iszlám pénzügyintézetek között, hogy a biztosítói iparágban szokásos úgynevezett többlethozam visszatérítés áttételesen megfeleltethető az iszlám banki PLS (profit and loss sharing) modellnek (mudaraba, musharaka). Hasonlóság a két iparág nyereség-veszteség visszatérítési módszere (biztosítók esetében a veszteség átterhelés az ügyfélre nincs értelmezve) között, hogy mind a PLS, mind a többlethozam visszatérítésnél megtalálható egy arányszám, amely megfelelően deklarálja, hogy a profitból és veszteségekből az ügylet szereplői közül ki milyen mértékben részesül. A tartalék képzés szerepe a jövőbeni negatív események, kockázatok fedezetére szolgáló összeg, az iszlám bankok esetében ez nem más mint a szolvéns működés egyfajta biztosítása. A mudaraba ügylet mechanizmusát a 1. ábra mutatja be.

1. ábra. Mudaraba egyszerűsített ábrája
Figure 1. Simplified graphic of Mudaraba

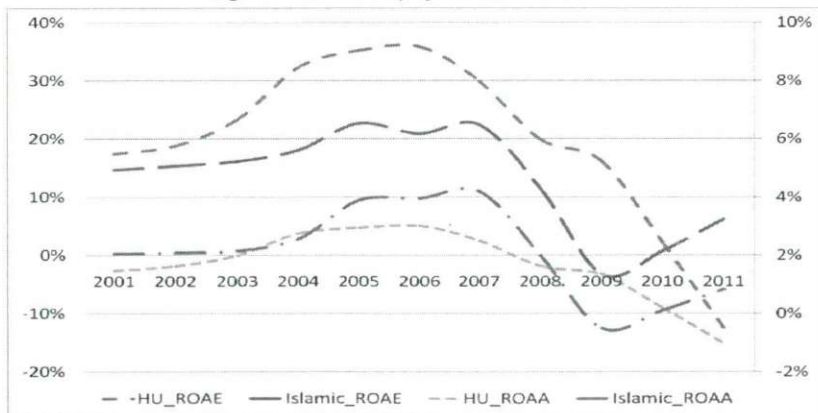

Az iszlám és konvencionális bankrendszer közötti legjelentősebb banküzemeltetési különbségek, hogy a hagyományos keresztény–zsidó bankrendszer a kockázatokat porlasztani szeretné különböző diverzifikáció és fedezeti technikákkal, addig az iszlám bankrendszerben a kockázatok az üzlet/befektetés természetes velejárója (8). A másik differencia az innováció motiválásában rejlik, gondolok elsősorban arra, hogy az iszlám bank-típus esetében kifejezetten a mudaraba mechanizmusokra alapuló PLS finanszírozás előnyben részesíti a termelő beruházásokat, így a tőke előbb hasznosul a reálgazdaságban. A tőke ennek megfelelően egyértelműen nagyobb arányban injektálódik a reálgazdaságba, így támogatva a Schumpeteri logikába illeszkedő innovátort és vállalkozót. Ez a mechanizmus képes támogatni a gazdaság fundamentális stabilitását és növekedését, ezzel szemben a konvencionális bankok – fókuszálva a közép-kelet európai régióra – a 2004–2009-es időszak során a lakossági hitelezést kezdték preferálni. Az ilyen folyamat eredményeként a tőke első körben „elvesztett működő” tőkeként kerül felhasználásra a hagyományosan megtakarítói szerepet játszó fogyasztók között, természetesen közvetve a vállalkozókra is hatással van, de ez csak indirekt és rövid távú hajtóerőt adhat a gazdaságnak.

5. Az iszlám és a hazai bankrendszer működésének összehasonlítása 2000 és 2011 között

Az elméleti áttekintés után szeretnék áttérni a két bankrendszer legfontosabb mutatóinak bemutatására, sajnos jelen tanulmány terjedelme nem enged meg egy átfogó mutató elemzést és összehasonlítást, ennek megfelelően csupán a kiemelt jövedelmezőségi mutatókra ROAA és ROAE-re szorítok. A mutatók kiszámítása során minden esetben az adózás előtti eredménnyel (EBT) kalkuláltunk, ennek megfelelően: $ROAA = EBT / \text{avg (assets)}$ illetve $ROAE = EBT / \text{avg (equity)}$. A jövedelmezőségi mutatókon túl mindenképpen fontosnak tartom, hogy további két mutatóval a másodlagos likviditási és a tőkeegyelemlőség (szolvencia) mutatót egy koordináta rendszerbe ábrázoljam, a jövedelmezőségi mutatókkal egyetemben ábrázoljuk. Tesszük ezt azért, hogy vizuálisan láthatóvá váljon miképpen változott a hármas cél a szolvens, jövedelmező és megfelelő likviditási bankrendszer elérése. A számításokhoz két aggregát adatot tartalmazó adatbázis használtam. A hazai bankrendszer adatainak forrása a PSZÁF honlapja, míg az iszlám banki adatok a bankscope adatbázisából származnak.

2. ábra. Sajáttőke-arányos és eszközarányos nyereség
Figure 2. Return on equity and return on assets

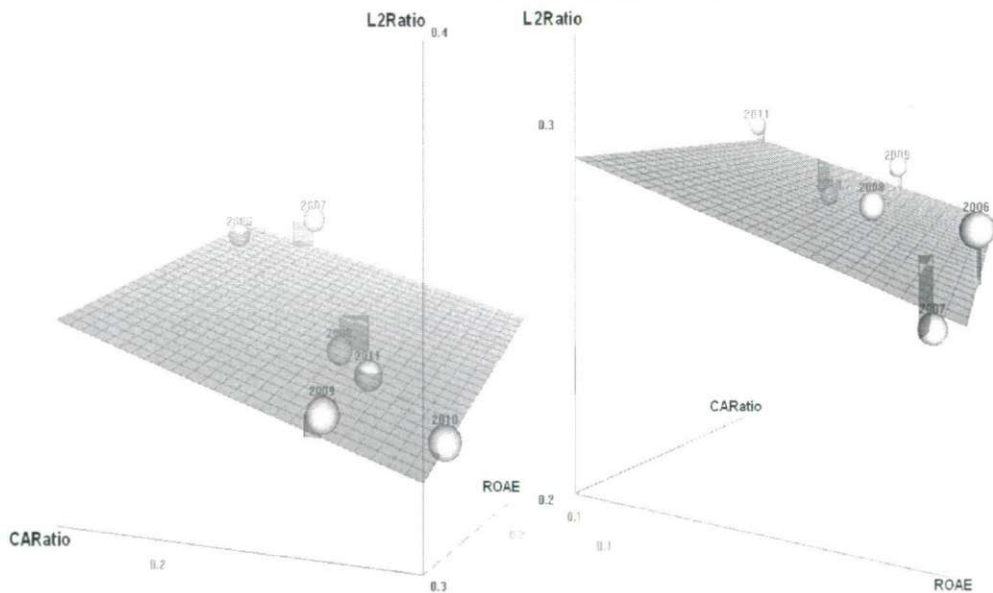

A 2. ábrán jól látszik, hogy a globális pénzügyi és gazdasági válság nem kímélte sem a konvencionális sem az iszlám bankrendszert, mind a sajáttőke-arányos mind az eszközarányos megtérülés fokozottan csökkent. A jövedelmezőségi mutatók esetében a 2005–2006-os éveket lehet kiemelni, mint trendfordulót. A két bankrendszer jövedelemtermelő képessége 2001–2002-es időszak során nem tért el jelentősen, 2003–2004-től azonban egyre jobban eltávolodott a konvencionális magasabb megtérülési rátáival az iszlám bankrendszer jövedelmezőségétől. A bankrendszereket ért gazdasági sokkból való kilábalás jeleit mutatja az iszlám bankrendszer, mivel mind a ROAA mind a ROAE mutatói 2009-től kezdve emelkedő trendbe kezdtek. Összevetve a hazai konvencionális bankrendszer ilyen irányú teljesítményével, látható, hogy az iszlám bankokhoz hasonló pozitív trend abszolút nincs jelen, sőt 2009-től folyamatos és masszív a jövedelmezőségi mutatókban tapasztalt visszaesés.

Ami a szolvens és likviditási (L2Ratio – secondary liquidity ratio) mutatókat illeti az iszlám bankrendszer egyértelműen jobban ötvözi a magas tőkeegyelemlést (CAR – capital adequacy ratio) a magas jövedelmező-

séggel. Az 3. ábrának a bal oldali diagramja is jól tükrözi ezt, hiszen az y tengelyből (L2Ratio) kiinduló átlagos szintet mutató négyzet legtávolabbi pontja az amelyben mindhárom mutató a legmagasabb lenne. Ideális esetben a már említett négyzet, emelkedő meredekségű. A hazai bankrendszer (3. ábra jobb oldali diagram) jól mutatja mind az emelkedő trend mind az ideális pont elérésének hiányát. Mindenképpen érdekes azt látni, hogy a magyar bankrendszer vonatkozásában a 2006–2007-es év volt a leginkább jövedelmezőbb és a 2011-es évre már a három célból kettő vált fontosabbá: a likviditás és a tőkeemfelelés. Hazai bankrendszer 2009-es évben nyújtotta a legjobb teljesítményt, ez az állítás azonban félrevezethető lehet, mivel vélelmezhetően a válság hatására kezdet ugrásszerűen javulni a tőkeemfelelés. A 2008. évi pénzügyi válság egyik érdekes, számunkra fontos oldala a nemzetközi szabályozásának, és a nemzeti irányító hatóságok hiányzó nemzetközi együttműködésének szükségessége. Az elmúlt években a hagyományos hitelezés helyett az új származtatott pénzügyi termékek és értékpapírok forgalmazására került a súlypont (Pappné 2010). A két ábrát összességében vizsgálva kiderült, hogy a magyar bankrendszerrel ellentétben az iszlám banktípus megfelelően képes allokálni a tőkét, hogy az megközelítőleg a legideálisabb jövedelmezőség mellett magas likviditást is biztosítson megőrizve a bankrendszer tőkeerős-ségét. A tőkeerőség e hármas kombinációban jól láthatóan nem megy a túlzott tőkeelköltés rovására, különben nem lenne képes megfelelően magas jövedelmezőségre. Az azonban kétségtelen, hogy egy alacsonyabb tőkeellátottság mellett mennyivel lenne jövedelmezőbb és instabilabb a rendszer. Az iszlám rendszeren látszik, hogy a 2007-es évtől folyamatosan estek vissza mindhárom mutató értékei, mind az y tengely mind az abszolút zéró pont irányába. A 2011-es év az iszlám banktípusoknál ismét emelkedést hozott és várhatóan megindul a növekedés a 2006-os értékek irányába. Magyar bankrendszer vélelmezhetően a rendszerbeli és a múltbeli túlzó hitelezés csapdájába esett a kiugróan magas tőkeemfeleléssel, amely tőkének a költségessége teljesen felemészti a tőkearányos megtérülést, így a gazdasági hozzáadott értékét (EVA) is. Az EVA kalkulációja az iszlám bankok esetében egy érdekes nézőpont lehet, lévén hogy a kamat nincs definiálva.

3. ábra. Iszlám(bal) és magyar(jobb) bankrendszer
Figure 3. Islamic (left) and hungarian (right) bank system

6. Befejezés

Az alábbiakban néhány szempontot szeretnénk felvázolni, melyek az iszlám és hagyományos bankrendszer együttműködése során felvethető. Tanulmányunk bemutatta, hogy a hagyományos bankrendszer az adós minősítésének szigorításával a válságot mélyíti, prociklikusan viselkedik. Hagyományos bankrendszerünknek el kell döntetnie, hogy a kockázatkezelést további részletezéssel, újabb mutatószámokkal operáló Basel III. elegendő-e számára vagy elindul az erkölcs (és a vallás) által sugallt úton, beépítve a szigorú racionális – de túlzott részletességében sokszor célt tévesztő – szabályozásba más típusú elemeket.

A megtakarító-hitelfelvevő kapcsolat területén a társadalmi felelősségvállalás kapcsán hazánkban a MagNet Bank példáját kell kiemelnünk. A MagNet Magyar Közösségi Bank kapta meg a CSR Piac 2011 fődíját a

„Valóban Felelős Vállalat” kategóriában. Az iszlám bankrendszer megszívlelendő tanulságokkal szolgálhat arra, hogy a betételhelyező – legalábbis részben – felelősséget vállalhat a befektetésért.

Szintén végiggondolandó feladat a hagyományos bankrendszer profitmaximalizálása, a túlzott fogyasztás fenntartható jellege messze túlmutat e tanulmány keretein. Az iszlám bankrendszerben számtalan példát találhatunk a fogyasztói társadalom önkorlátozására. Azzal, hogy az iszlám bank számára a nagy kockázattal rendelkező spekulatív ügyletek, pénzügyi derivatívák (származtatott ügyletek) tiltottak, önkéntes kockázatkezelésre kerül sor. Ennek az önkorlátozásnak legnyilvánvalóbb példái csupán a vallási parancsoknak megfelelően a drog, alkohol, szex, fegyver finanszírozásának tilalma. Ugyanígy felvethető ez az önkorlátozás a pénzügyi piacokon is.

Felhasznált irodalom

- Allen E Mayerson (1969): Ensuring the Solvency of Property and Liability Insurance Companies, Insurance, Government and Social Policy.
- Angelo M venardos (2009): Current Issues in Islamic Banking - Resilience and Stability in the Present System, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., London.
- Bajkó Attila–Nagy Dániel–Palkó Sándor László–Varga József–Vigyikán Gergely (2011): Az iszlám bankrendszer áttekintő bemutatása. Adóz(z)unk a jövőnek? Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron.
- Bijan Bidabad, Mahmud Allahyarifard: Assets and Liabilities Management in Islamic Banking, Paper prepared to be presented at the 3rd International Conference on Islamic banking and Finance, Karachi, Pakistan, 24–25 March, 2008.
- Balázs Judit (2011): Az iszlám bankrendszer: Tanulságok a neoliberais pénzügypolitika figyelmébe. Valóság 2011/1.
- Balázs Judit (2009): Gazdasági biztonság az iszlám társadalmakban. Szakmai Szemle. A Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Tanácsának Kiadványa 2009/1.
- Balázs Judit (2008): Gazdaság – vállalkozás – versenyképesség az iszlám társadalmakban. Budapest–Sopron–Kairó.
- Botos Katalin–Botos József (2008): A világvallások gazdasági tanítása, a globális piactudomány és a karitás. IAS IV.
- Gál Veronika–Kürthy Gábor (2011): A szegények bankja modell lehetőségei Magyarországon. Kaposvár V. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl. Kaposvár
- Ligeti Sándor (2007): Az iszlám bankrendszer. In: Lentner Csaba (szerk.): Pénzügypolitikai stratégiák a XXI. század elején, Budapest, Akadémiai Kiadó, pp. 487–501.
- M.Kabir Hassan & Mervyn K. Lewis Handbook of Islamic Banking, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK 2007.
- Nagy Iván Zsolt (2010): Hit és hitel. Figyelő 2010/45. szám pp. 60–61.
- Pappné Dr. Nagy Valéria (2010): A magyar gazdaság transznacionalizálódási folyamata 1989-2009 PhD-értekezés. Nyugat-Magyarországi Egyetem.
- Pew Research Center (2009): Mapping the global muslim population.
- Rostoványi Zsolt (2011): A németországi iszlám közösségek. Grotius E-könyvtár.
- Rostoványi Zsolt (2011): Európai (euro-)iszlám vagy iszlám Európában. Grotius E-könyvtár.
- Tóth Balázs István (2011): A helyi valuta szerepe a lokális gazdaságfejlesztésben. Pénzügyi szemle 2011/1.
- Varga József (2011): Az iszlám bankrendszer szerepe a pénzügyi stabilitás helyreállításában. V. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl, Kaposvár.

Internetes források

- (1) Elfoglalják Európát az iszlám bankok. <http://www.origo.hu/gazdasag/vilaggazdasag/20090427-izslam-bank-vallasnak-megfelelo-megoldas-1000-milliard-dollaros-piac.html#/#>
- (2) Ein alternatives Bankensystem ist weltweit im Vormarsch. <http://theintelligence.de/index.php/wirtschaft/finanzen/2233-ein-alternatives-bankensystem-ist-weltweit-im-vormarsch.html>
- (3) Markó Tímea: Az iszlám. www.biblia-tarsulat.hu/posta/izslam.htm
- (4) Gábor Hamvas <http://sites.google.com/site/vilagfainfo/penz-irodalom-cikkek/izslambankespenzfunkciok>
- (5) Az iszlám bankrendszer. <http://www.mohamed.hu/index.php?menu=izslambank>
- (6) Ki is pontosan Allah? <http://www.mohamed.hu/index.php?menu=kiallah>
- (7) Islamic vs. Convencional Banking: <http://www.scribd.com/doc/17116904/Islamic-Banking-vs-Conventional-Banking>
- (8) Rise of Islamic Banking in Western Europe: <http://uaelaws.files.wordpress.com/2011/09/rise-of-islamic-banking-in-western-europe.pdf>